

Itä-Suomen sosiaalityön päivät 10.11.2009

Raija Julkunen

Sosiaalialan tunnustamisen suhteet ja tunnustusvajeet

Arvokkuus

Arvokkuus on keskeinen filosofinen, moraalinen ja eettinen tema. Moraalisista teemoista keskustellaan myös sosiologiassa, josta löytyy moraaliososiologian juonne. Tämän päivän guruista moraaliososiologina voi pitää erityisesti meilläkin paljon luettua (ja suomennettua) Richard Sennettiä, joka on ottanut esille mm. kunnioituksen ja arvostuksen kysymykset (esim. *Respect in a World of Inequality*, 2003).

Moraalifilosofian käsitteet – arvokkuus, arvostus, säällisyys, kohtuus, oikeudenmukaisuus – ovat ajankohtaisia myös työelämän keskusteluissa. Kansainvälinen työjärjestö on lanseerannut kohtuullisuuden tai säällisyyden (decency) vaatimuksen. Arvokkuuden perään on kysellyt esimerkiksi amerikkalainen tutkija ja journalisti Barbara Ehrenreich kirjassaan *Nälkäpalkalla*. Työskennellessään (peiteroolissa) matalapalkkatöissä hän sai kokea paljon alentuvaa ja alentavaa kohtelua. Nöyryyttävintä oli kuitenkin se, ettei kova työ riittänyt nostamaan pois köyhyydestä. Silti hän näki työvereissaan paljon selviämisen ja pärjäämisen synnyttämää ylpeyttä ja itsearvostusta. Työväenluokkaisen työn kunniaa koskevissa analyyseissa löytyy sama eetos, se itsekunnioitus, mitä kovalla työnteolla yhteiskunnallisten hierarkioiden pohjalla saattoi ja saattaa saavuttaa. Työn kunnia ja ammattilypeys tuntuvat kuitenkin kumpuavan vanhasta teollisesta miesten maailmasta (vrt. Kortteinen 1992) ja sopivan huonosti muodikkaaseen tietokapitalismiin.

Arvokkuuden vastakohtat – joutuminen poljetuksi, nöyryytetyksi ja hyväksikäytetyksi – ovat kovia ilmaisuja. En tiedä, kokevatko sosiaalialan ihmiset noin voimakkaita työn arvokkuuden tai sen puuttumisen tunteita. vai ovatko jälkiteollisen työn tunteet latistuneempia. Joka tapauksessa sosiaalialan työ on tunnetusti kaksitahoista, paradoksaalista. Yhtäältä sosiaaliala mahdollistaa työn kokemisen mielekkääksi ja merkitykselliseksi. Esimerkiksi vuoden 2008 työolotutkimuksessa (Lehto & Sutela 2008) sosiaalialan naiset (52 %) kokevat kaikista ammatti/sukupuoliryhmistä työnsä useimmin ”tuloksellisenä ja hyödyllisenä”. Toisaalta sosiaalialalla koetaan kuormitusta, pienipalkkaisuutta, resurssien riittämättömyyttä ja vaikutusvallan puutetta, vaikenemista ja näkymättömyyttä – sellaista, mitä voi kutsua tunnustusvajeeksi. Yksi teesini on, että sosiaalialan (työn ja työntekijöiden) tunnustusvajeita ei voi erottaa niiden ihmisten ja ihmisryhmien tilanteiden tunnustamisesta, joiden kanssa sosiaaliala tekee työtä.

Tunnustaminen

Yksi kirjaani *Uuden työn paradoksit* (2008) virittänyt kysymys koski tämän päivän työssä koettua epämurkavuutta. Työn huonontumisesta (Siltala 2004), uupumus- ja masennusepidemioista käyty keskustelu on liki loputon, ja selitysten lista on yhtä pitkä. Kirjan lopuksi otan käyttöön, tosin varauksin, tunnustuksen käsitteen.

Tunnustusvaje sinänsä ei ole uusi asia. Teollisuustyön ”vanha” organisointi ei tunnustanut esimerkiksi työläisten yhteistoimintaa, oivalluksia ja tunteita. Kolmen C:n naistenöiden cleaning, cooking, caring) – Leena Eräsaaren suomentamina kolmen K:n työt (kuuraus, köksäys, kaitseminen) – on ajateltu perustuvan naisten luontaisille ominaisuuksille eikä vaativan kummoista ammattitaitoa tai palkkaa. Yksi perspektiivi jälkiteollisen, subjekvitoituvan työn epämukavuuksiin on, että nykyisen työn logiikka ei tarjoa adekvaattia tunnustusta. Voi kysyä, kaapataanko yksilöt alituisen taisteluun tunnustuksesta ilman, että heillä olisi mahdollisuutta saada sitä osakseen.

Monet ajankohtaiset keskustelut vihjailivat tunnustuksen ja arvostuksen suuntaan. Lukiessani ja kirjoittaessani vastaan tuli poimintoja, joissa työelämän ongelmat paikannetaan kunnioittavan kohtelun ja arvonannon puutteisiin. Keskinäinen tunnustus kulkee läpi *Juha Siltalan* teoksen, *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Pakkoyksilöityä nykyihmistä vaivaa loputon henkilökohtaisen tunnustamisen tarve. ”Eihän ihminen tule toimeen, jos hän ei saa olla merkityksellinen toisille” (emt. 2007, 611–612). Työuupumuksen ja masennuksen selityksissä toistuu tunnustuksen osoituksia (turhaan) hakeva ylisuorittaja. Miettiessään mikä suomalaista työelämää vaivaa, Harri Melin ja Tero Mamia (2008, 142) katsoivat, että yksi sen suurimpia ongelmia on ”kiittämättömyys” tai työn organisointi niin, ettei sitä voi tehdä kunnolla ja kunnialla ja kokea suoriutuneensa hyvin tehtävistään. Juha Antilan (2006) sanoin pelkistäen palkansaajien toiveena on inhimillisen kohtelun kaipuu (ks. Julkunen 2008, 272–273).

Tunnustus asettuu samaan kognitiiviseen maailmaan arvokkuuden, kunnioituksen, kunnian ja arvostamisen kanssa. Käsitteen käyttöönotto arvelutti kuitenkin minua sekä sen pitkän, filosofisen perinnön (jota ei-filosofina en voi hallita) että sen käyttöön liittyvän konservatiivisen painotuksen vuoksi. Arvokkuus, kunnioitus ja tunnustaminen on näet käsitetty (myös) kulttuurisena vaihtoehtona vasemmistolaisen yhteiskuntatieteen teemoille, jotka koskevat yhteiskuntaluokkia, alistusta, eriarvoisuutta, vallan ja tulojen jakoa. Se, että alistetuissa asemassa olevat voivat kokea itsearvostusta, ei tietenkään ole huono asia, mutta ei se saisi oikeuttaa alistusta ja eriarvoisuutta.

Laajemmin tunnustamisen esiinnousu kytkeytyy ns. kulttuuriseen käännteeseen, siihen, että kulttuuriset identiteetit ja erot ovat siirtäneet sivuun materiaalisia luokkia. Tim Strangleman totesi muutama vuosi sitten (2006), että *‘dignity at work’* antaa Googlessa yli 2,5 miljoonaa osumaa. Anglosaksisessa keskustelussa arvokkuus käsitetään lähinnä kulttuuristen identiteettien (sukupuolen, rodun, etnisten ryhmien, seksuaalisten orientaatioiden, vammaisuuden) yhdenvertaisuutena. Näin käsite tematisoi lähinnä syrjinnän, häirinnän ja poliittisesti korrektin kohtelun.

Otin kuitenkin käyttöön tunnustuksen siksi, että olin tyytymätön (myös itse harrastamaani) paljoo puheeseen itsen toteuttamista ja kehittämistä työssä ja halusin painottaa työn asettumista yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Työllä annetaan panos yhteiseen tuotantoon ja ollaan merkityksellisiä toisille yhteiskunnallisissa suhteissa. Tunnustamisen ideassa kysymys on yksilön suhteesta itsen ulkopuolella olevaan ”toiseen”. Viime aikojen filosofisessa debatissa se on liitetty kulttuurisiin identiteetteihin ja eroihin sekä oikeudenmukaisuuteen. Esimerkiksi tunnustamisen filosofian ja teorian kaksi kärkinimeä Axel Honneth ja Nancy Fraser konstruoivat oikeudenmukaisuuden teoriaa. Oikeudenmukaisuus (justice) puolestaan on äärimmäisen monimutkainen, monitieteinen ja kulttuurisidonnainen käsite. He edustavat erilaisia näkemyksiä ja ovat debatoineet keskenään (ks. Julkunen 2008, 278–282). Kyselen, voisivatko Honnethin ja Fraserin teoriat antaa joitakin välineitä sosiaalialaa koskeviin keskusteluihin.

Honneth ja Frasier, filosofisen debatin osapuolet

Axel Honneth on saksalainen yhteiskuntafilosofi, jonka mielestä arvokkuus ja kunnioitus ovat nousseet luokka- ja jakokonfliktien sekä taloudellisen eriarvoisuuden tilalle ajan normatiivisiksi kysymyksiksi. Vaikka hän yleensä kirjoittaa aika abstraktilla tasolla, hän on käsitellyt työelämän tunnustuskysymyksiä suhteellisen sosiologisesti. Hänen teoriansa tähtää myös persoonuuden muodostumiseen tunnustussuhteissa ja tunnustusasenteiden tuloksena (Ikäheimo 2004). Heikki Ikäheimo (2008) on soveltanut Honnethia myös sosiaalialan normatiivisiin kysymyksiin. Honneth erottelee kolmenlaisia tunnustusasenteita tai tunnustetuksi tulemisen muotoja ja niihin liittyvää persoonaksi kehittymisen dynamiikkaa. (Soveltavat kommentit ovat omia, ei Honnethin)

1. *Liebe* (love, rakastaminen). Tällä viitataan sellaisiin perhe- ja läheissuhteisiin, joissa rakkaus, välittäminen ja toisen hyväksyminen on johtava periaate. Tunnusasenteena se tarkoittaa toisesta välittämistä, hyvän haluamista toiselle. Läheissuhteissa saadun tunnustuksen ja emotionaalisen tuen myötä yksilölle muotoutuu *itseluottamus* (self-confidence). Työelämässä voi olla välittäviä yhteisöjä ja suhteita, mutta työelämän kilpailun ja katkonaisuuden logiikka mitätöi näiden elintilaa.
2. *Wertsetzung* (holding in esteem, arvonanto). Toisen arvostaminen kohdistuu tämän kykyyn kontribuoida jotain toiselle/yhteisölle tärkeää ja arvokasta. Yhteisölle annettu panos ja yhteisössä tunnustetut saavutukset muodostavat *itsearvostuksen* (self-esteem) kasvualustan. Työelämässä vallitsee ennen muuta tämä saavuttamisen ja saavutusten logiikka, vaikka suoritusten ja panosten arvottamisen kriteereistä ei vallitse normatiivista yhteisymmärrystä. Solidaarinen on yhteisö, joka tunnustaa erilaiset panokset/saavutukset ja suo erilaisille tilaisuuden antaa hyväksytyt panokset yhteisölle. Kilpailun ja kilpailukykyyn logiikka nakertaa myös tällaisen solidaarisuuden alaa.
3. *Achtung* (respect, kunnioittaminen). Tällä viitataan yhdenvertaiseen kansalaisuuteen sekä tasa-arvoiseen kohteluun lain edessä. Tunnustusasenteena toisen kunnioittaminen tarkoittaa tämän pitämistä järkeviin arvoarvostelmiin pystyvänä ja arvostelukykyisenä henkilönä, kommunikaatiokumppanina, jonka vaateisiin suhtaudutaan vakavasti. Autonomisena, järjellisenä kansalaisena nautitun kunnioituksen varassa rakentuu *itsekunnioitus* (self-respect). Työelämän pelisäännöt sisältävät yksilöille taattuja, yhdenvertaisia oikeuksia. mutta oikeuksien kehityssuunta on paradoksaalinen ja kahtalainen. Jotkut työt turvanneet oikeudet heikkenevät, samalla kun joitakin yksilöiden oikeuksia vahvistetaan (vrt. tasa-arvolaki, yhdenvertaisuuslaki). Olennaista on se, miten henkilön tai ryhmän argumentit tunnustetaan työelämän sosiaalisissa suhteissa.

Nancy Fraser on kehittänyt omaa yhteiskuntateoriaansa parinkymmenen vuoden ajan. Fraser on pelännyt, että sitoutuminen taloudelliseen tasa-arvoon on heikentynyt uusliberalismin oloissa, ja että huomion kääntäminen kunnioitukseen ja arvonantoon on osa konservatiivista trendiä. Fraser itse on kehittänyt taloudellisen tasa-arvon ja kulttuuristen identiteettien tunnustamisen kombinoivaa kaksoisperspektiiviä. Yksinkertaistaen: jos joku identiteetti tunnustetaan, se vaatii myös resurssien tsuuntaamista ja identiteettiryhmän osallistumista omien tarpeiden määrittelyyn (recognition, redistribution, participation). Fraser puhuu paljon yhteiskunnallisista kamppailuista, joita jaosta, tunnustamisesta ja osallisuudesta käydään.

Sympaattinen on myös brittiläinen moraalisosioologi Andrew Sayerin (2006: ks. Julkunen 2008, 282) puheenvuoro arvokkuudesta käytyyn keskusteluun. Arvokkuutta on tulla tunnustetuksi moraalisesti kunniallisena persoonana. Sayerinkin mukaan arvokkuus ja kunnioitus ovat ratkaisevia ihmisten hyvinvoinnille, ja työntekijät saattavat murehtia näiden puutteesta enemmän kuin palkastaan. Silti ihmiset voidakseen hyvin tarvitsevat myös säälliset työ- ja elinolot, tilaa käyttää ja kehittää kykyjään, kaikkea sitä, mitä työelämän laatuun sisällytetään.

Ajattelen, että työelämässä aineellisista intresseistä, arvostuksesta, vertaisuudesta, kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta käydyt kamppailut limittyvät toisiinsa. Näkemykseni mukaan tunnustuksen on materialisoiduttava tekoina, olivatpa näitä työsuhteen turva, säälliset työolot, kohtuulliset työn vaatimukset ja palkka tai arvostava kohtelu.

Jälkitekollisen työelämän tunnustusvajeet

Teollisuusyhteiskunta oli hierarkkinen ja arvonanto jopa säätymäistä, mutta moraalisesti kunnialliseksi persoonaksi ”pääsi” itsensä (ja perheensä) elättämällä. Työmarkkinoilla taisteltiin esimerkiksi ammattitaidon tunnustamisesta, ja palkkatyöläisiä jaettiin tradition, koulutuksen, vallan, taidon ja sukupuolen perusteella esimerkiksi ylempiin ja alempiin toimihenkilöihin, ammattitaitoisiin, puoliammattitaitoisiin ja ammattitaidottomiin työläisiin.

Jälkitekollisessa kilpailuyhteiskunnassa, joka samalla on korkean työttömyyden yhteiskunta, arvokkuus ja tunnustaminen mutkistuvat. Kuka tahansa voi periaatteessa saada tunnustusta suoritustensa kautta. Silti pyrkii käymään niin kuin Richard Sennett (2003) on asiaa kuvannut. Vaikka toistemme kunnioitus olisi rajaton resurssi, niin kunnioitusta tuntuu riittävän vain kapealle huipulle. Kaikki arvostuksen lähteet ovat samalla erottelujen ja eriarvoisuuden lähteitä. Tämän päivän yhteiskunta on eriarvoinen ja Sennettin mielestä kysymys on paljolti siitä, miten eriarvoisissa asemassa olevat – myös sosiaalityöntekijä ja huono-osainen asiakas – voivat kohdella toisiaan kunnioittavasti. En kiistä arvostavan ja kunnioittavan kohtelun merkitystä, mutta en haluaisi antaa periksi taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden kasvullekaan.

Työmarkkinoiden sisäänpääsykynnys on noussut; kaikkien kykyjä ei hyväksytä riittäviksi. Seurauksena on ollut kiihtyvä taistelu työn kautta määrittyneestä ihmisarvosta. Inklusion tavoite laittaa kysymään, tulevatko myös normista poikkeavien, kuten maahanmuuttajien, vajaatyökykyisten, vammaisten, kehitysvammaisten, tulokkaiden, vanhenevien, uupuneiden ja masentuneiden panokset hyväksytyiksi, niin että myös he saavat osuutensa yhteiskunnallisesta tuotannosta muutenkin kuin sosiaaliturvan kautta. Toisaalta työtä jäljittelevät osallistumisen muodot ovat riskikäs vyöhyke, joka voi tarjota niin aitoa osallisuutta ja tunnustusta omille kyvyille kuin *misrecognition*, hyväksikäytön tunnetta palkattomassa ”harjoittelussa”.

Nykyiset käsitteelliset erottelut ja käytännöt - erinomaisuus, huippu, huippuosaaaja, ranking-listat, benchmarking, palkinnot - sulkevat useimpia arvonannon ulkopuolelle ja horjuttavat oman riittävyyden kokemusta. Moderni kapitalismi, missä mahdollisuudet ovat avoimet, mutta vain harvat voivat päästä huipulle, on haavoittavien vertailujen tyyssija.

Jälkitekollisen yhteiskunnan tieto- ja palvelutyöt ovat teollisia töitä vähemmän konkreettisia. Palveluissa, kuten myös hyvinvointiammateissa, tavoitteena on saada aikaan efekti ja affekti toisessa ihmisessä. Yksityisissä palveluissa sidotaan asiakkaita omaan yritykseen, hyvinvointipalveluissa työn ”kohteessa” tulisi saada aikaan kasvua, oppimista, paranemista, kuntoutumista, elämänhallintaa, voimaantumista tms. Hyvinvointityön tuottavuus on toisten ihmisten hyvinvointia (ja tuottavuutta) pitkällä, elämänkaaren mittaisilla aikaväleillä. Kun työn tuotos on abstraktimpi ja vaikeammin osoitettava, johtamisopit kehittelevät uusia kontrolloivia tilinteon, tulosten ja vaikuttavuuden osoittamisen muotoja. Uudet suoritusten mittaamisen ja todentamisen välineet ovat itsessään usein epäkunnioittavia, epäluottamusta viestiviä.

Kun jälkitekollisessa työelämässä luokka- ja ammattitietoisuus ovat haurastuneet, työ yksilöllistynyt ja henkilökohtaistunut, loukkaukset koetaan enemmän omaan itseen, ei luokkaan kohdistuvina. Henkilökohtaistunut työ on lähellä omaa persoonaa, vaikeasti itsestä etäännyttävää ja näin työlle

haettava tunnustus on itsen tunnustamista. Tunnustuksen puuttuminen ei koske vain jotain itselle ulkoista suoritusta, vaan omaa itseä ja persoonaa. Ammattiin samastuminen voi puskuroida joitakin loukkauksia, kuten asiakkaiden taholta tulevaa väkivaltaa tai epäkunnioittavaa kohtelua vastaan. Sosiaalityöntekijät ja sairaanhoitajat eivät ota sitä välttämättä henkilökohtaisena vaan ammattiin tai organisaatioon kohdistuvana.

Sosiaalialan tunnustamisen lähteet ja vajeet

Tunnustus tai tunnustamatta jääminen voi tapahtua kasvokkaisessa inhimillisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnallisissa instituutioissa ja rakenteellisten prosessien tuloksena. Ylemmiltä tahoilta saa tunnustusta oman työn käyttökelpoisuudesta ja hyödyllisyydestä organisaatiolle, kollegoilta ja työyhteisöltä työn laadusta.

Esimerkiksi sosiaalialan työntekijät voivat saada tunnustusta:

- a. työnantajalta, instituutiolta
- b. johdolta ja esimiehiltä
- c. ammattikunnalta, työtovereilta, kollegoilta, vertaisilta
- d. muilta ammattikunnilta
- e. asiakkailta
- f. ”yhteiskunnalta”, yhteisöltä, yleisöltä, julkisuudesta, julkiselta mielipiteeltä
- g. markkinoilta.

Kun sosiaalialan työntekijät saavat kertoa työn hyvistä hetkistä ja onnistumisen tunteista, he kertovat siitä, miten asiakkaat ovat tulleet autetuiksi ja saaneet elämänsä raiteilleen. Nämä tapahtumat ja episodit antavat välitöntä tunnustusta. Mutta sosiaalialan työntekijät saavat ottaa vastaan myös asiakkaiden vihamielisyyttä ja pettymystä. He kokevat usein myös eettistä dilemmaa sen suhteen, etteivät työn puitteet ja resurssit mahdollista sellaista työtä, jonka he kokevat oikeaksi.

Sosiaaliala on kärsinyt ”semiprofessioille” ominaisesta ammattitaidon tunnustamisvajeeesta myös suhteessa vakiintuneisiin professioihin (lääkäri, psykologi). Sosiaaliala joutuu kamppailemaan osaamisensa tunnustamisesta. Sosiaalisen, arjen, auttamisen, palvelujärjestelmän tms. osaaminen ovat hauraita ja kiistettyjä osaamisalueita. ”Sosiaalinen” haurastuu ja rapautuu, ja sen tilalle tunkeutuvat hyvinvointi ja hyvä olo (well being) on vielä vaikeampi paaluttaa jollekulle ammattikunnalle. Ammattiryhmät ja tiedepohjat kamppailevat esimerkiksi aikuistyön, aikuisten ohjaamisen sekä sosiaalisen, psyykkisen ja terveydellisen kuntoutuksen kentällä.

Jälkiteollinen yhteiskunta ja työelämä merkitsevät siirtymää jälkiammatilliseen suuntaan, ammatillisten monopolien haurastumiseen ja uuden, rajoiltaan avoimen asiantuntijuuden muodostumiseen. Sosiaalityö on kulkenut vastavirtaan, ja hankkinut tunnustuksen ammatilliselle monopolille ja pyrkinyt panostamaan osaamisperustaan. Tämä puolestaan luo hierarkioita sosiaalialan keskuuteen. Ainakin Mikko Mäntysaari (2006) on epäillyt, että ammatillistumisen projekti siirtää huono-osaisimpia pois sosiaalityön piiristä. Poiskäännyttämisen politiikalla, kuten Sakari Hänninen kumppaneineen (2007) on sitä kutsunut, on tietysti muitakin, arvattavasti painavampia institutionaalisia mekanismeja.

Sosiaalialalla koetaan, ettei heitä – siis heidän sanaansa ja argumenttejaan – kuulla ja oteta vakavasti. Asiakastyön arki on niin raskasta, ettei yhteiskunnalliseen ja poliittiseen vaikuttamiseen jää voimaa. Sosiaalialan tunnustamista ei voi erottaa sen asiakaskunnan tilanteiden ja ongelmien institutionaalisesta tunnustamisesta – siis siitä, miten sosiaalipoliittiset instituutiot ja

kansalaismielipide, ei vain yksittäiset työntekijät – tunnustavat ongelmat, kuuntelevat näiden ryhmien ääntä ja suuntaavat resursseja epäkohtien poistamiseen.

Vaikka sosiaalityöntekijän ammatti nauttii aivan kohtuullista arvostusta suomalaisissa ammattien arvostusta koskevissa kyselyissä, se ei pysty kuitenkaan kilpailemaan listojen kärkeen nousseiden lääkärin ja hoitajien kanssa. Täten sosiaalialan on vaikea koota työtaistelujen ja resurssivajeiden paikkaamisen tueksi sellaista suuren yleisön kannatusta kuin sairaanhoitajien työtaistelut saavat. Vaikka työnsä menettäminen, ”hyödyttömäksi tuleminen” (Sennett), oma tai lasten epäonnistuminen, taloudelliset vaikeudet, ero- ja huoltajusriidat, uupuminen ja masentuminen ovat ”kenen tahansa” riskejä, sosiaalihuolto ei ole sellainen yhteinen intressi kuin terveys ja terveydenhuolto ovat.

Vuoden 2009 sosiaalipolitiikan gradu-palkinnon sai Miia-Marika Toivo Tampereen yliopistosta. Kierrätän ja sovellan vielä lopuksi hänen tuloksiaan. Hän tutki sosiaali- ja terveystaloudissa sekä sosiaalietuuksissa koettua epäoikeudenmukaisuutta tarinoiden avulla. Tulokset on jaoteltu kerronnan kehyksinä; samat kokemukset voidaan siis kertoa eri kehyksissä. Esitän, että Toivon erottamat vääryyden kertomisen kehykset voisivat kuvata paitsi asiakkaiden ja etuudenhakijoiden myös sosiaalialan työntekijöiden tilanteita. Toivo erottaa yhdeksi identiteetin tunnistamisen (tai tunnustamisen) kehyksen. Mutta kun tunnustamisen käsite itsessään ja epäselvä ja kiistelty, etenkin jos pitää kiinni tunnustamisen ”materialisoitumisen” vaatimuksesta, niin käsitteen voi levittää kattamaan muutkin kehykset.

1) *Jaon kehyksessä* kerrottiin palvelun tai etuuden ulkopuolelle jäämisestä, palvelu- ja hoitomaksujen määräytymisestä ja tyytymättömyydestä palvelun tai etuuden laatuun ja sisältöön. Oletan, että sosiaaliala kokee jaon kehyksessä epäoikeudenmukaisuutta, joka koskee palkkausta, työn voimavaroja, työoloja ja uupumusriskiä.

2) *Menettelytapojen* kehyksessä epäoikeudenmukaisuus ilmeni asiakkaan ja viranomaisen epätasapainoisessa valtasuhteessa. Kirjoittajat kertoivat itsestään alistettuina, uhreina tai lapseksi alennettuina. Sosiaalialakin saattaa kokea (ja kertoa), ettei sillä ole valtaa vaikuttaa esimerkiksi poliittisessa päätöksenteossa, ja että poliittiset pelisäännöt tekevät alasta vähävaltaista.

3) *Kohtelun* kehyksessä epäoikeudenmukaisuus näyttäytyi viranomaisten epäasiallisena puheena ja käyttäytymisenä. Kunnioittavan kohtelun puute koetaan alennetun asiakkaan identiteettinä. Sosiaalialalla joudutaan kuuntelemaan asiakkaiden ”sopimatonta” puhetta, mutta olettaisin, että pahemmin identiteettiä ”alentaa” hierarkkisesti ylempien tai vertaisten (esim. muiden ammattikuntien) taholta koettu arvostuksen ja kunnioituksen puute.

4) *Tunnistamisen* kehyksessä epäoikeudenmukaiseksi kerrottiin tunnustamattomat tai vääriksi koetut identiteetit. Epäoikeudenmukaisuutta kokenut kertoo itsestään väärin tunnustettuna. Tuttuja tilanteita ovat ne, joissa ”systeemi” ei tunnusta etuuden hakijaa esimerkiksi työkyvyttömäksi tai työttömäksi. Mutta myös kasvokkaisissa kohtaamisissa voidaan tarjota väärää ja yksilöä loukkaavaa identiteettiä (tai ”diagnoosia”). Vaikka tämä kokisi ”yrittäneensä” parhaansa tai kaikkensa, hänelle voidaan tarjota leimaava identiteetti ja hän voi joutua omaksumaansa itselleen vieraan kuntoutettavan ja aktivoitavan identiteetin. Ehkä sosiaalialan ammattilaisilla on analogisia kokemuksia?

Sakari Hännisen ja kumppaneiden käyttämä poiskäännyttämisen käsite kokoaa monia ei-tunnustamisen tilanteita ja mekanismeja. Sosiaalihuollon tarvitsijat hakevat tunnustusta omille tilanteilleen ja tarpeilleen, mutta institutionaaliset säännöt ja niiden katutason tulkinta käännäyttävät heitä pois. En tiedä, mutta ehdotan kuitenkin, että myös sosiaaliala tulee poiskäännyttetyksi ja jää vaille adekvaattia tunnustusta, joka vastaisi sen yhteiskunnallista merkitystä.

Joitakin lähteitä

Ehrenreich, Barbara (2003) *Nälkäpalkalla*. WSOY, Helsinki.

Fraser, Nancy (1999) *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, and Participation*. Teoksessa Larry Ray & Andrew Sayer (eds.) *Culture and Economy after the Cultural Turn*. Sage, London.

Fraser, Nancy & Honneth, Axel (2003) *Recognition or Redistribution? A Political-Philosophical Debate*. Verso Press, London.

Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Kirsi-Marja (2007) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Stakes, Helsinki.

Ikäheimo, Heikki (2004) *Tunnustusasenteet ja persoonuuden konstituutio*. Teoksessa Jussi Kotkavirta & Petteri Niemi (toim.) *Persoonaa*. SoPhi, Jyväskylä, 319-331.

Ikäheimo, Heikki (2008) *Sosiaalisuus ja epäsosiaalisuus sosiaalityössä*. Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) *Sosiaalialan normatiivinen perusta*. Palmenia, Helsinki.

Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosse(i)sta*. Vastapaino, Tampere.

Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä: suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Hanki ja jää, Helsinki.

Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2004) *Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2008*. Tilastokeskus, Helsinki.

Mäntysaari, Mikko (2006) *Syrjiikö sosiaalityö?* Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Sennett, Richard (2003) *Respect in a World of Inequality*. W.W. Norton & Company, New York & London. (suom. (2004) *Kunnioitus eriarvoisessa maailmassa*. Vastapaino, Tampere.)

Siltala, Juha (2007)

Toivo, Miia-Marika (2008) *Kerrottu epäoikeudenmukaisuus sosiaali- ja terveyspalveluissa ja sosiaalietuuksissa*. Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto.